

H. NURMATOW, N. NARHOJAYEW

SAZ

**Umumy orta bilim berýän mekdepleriň
2-nji synpy üçin derslik**

Gaytadan işlenen 12-nji neşir

Özbeqistan Respublikasynyň Halk bilimi ministrligi
tarapyndan neşire hödürlendi

Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi
Daşkent – 2018

UO'K 372.878(075)

KBK 74.266.7

N 94

S y n ý a z a n l a r :

Gülçehra Ualiyewa – Nyzamy adyndaky DDPU ýanyndaky DŞHTIGTHKI “Amaly ylymlar we mekdepeden daşary tälim metodikasy” kafedrasynyň uly mugallymy;

Rano Hudaýarowa – Daşkent şäheriniň Sergeli tümenindäki 272-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

U. Mirzahmedowa – Daşkent welaýatynyň Bostanlyk tümenindäki 2-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

**Respublikanyň ýörite kitap gaznasynyň
serişdeleriniň hasabyndan çap edildi.**

Hurmatow H, Narhojaýew N.

SAZ: 2-nji synp üçin derslik/ H.Nurmatow, N.Narhojaýew. - Gaýtadan işlenen 12-nji neşir. – Daşkent Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi, 2018. – 72 s.

1.1.2. I.Nurmatow H.

UO'K 372.878(075)

KBK 74.266.7

© H.Nurmatow, N.Narhojaýew
© Gafur Gulam adyndaky neşirýat-
çaphana döredijilik öýi, 2018

ISBN 978-9943-5290-8-3

WATANYMYZY WASP EDÝÄRIS

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ DÖWLET SENASY

(Özbek dilinde)

Sözleri *A. Aripowyňky*

Sazy *Mutal (Mutawakkil) Burhanowyňky*

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

G a ý t a l a m a:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

G a ý t a l a m a:

Oltin bu vodiylar — jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

AÝDYM-SAZ OTAGY

AÝDYM AÝTMAGYŇ KADALARY

1. Aýdym aýdýan wagtyňyzda göwräňizi dik tutup, erkin durmak gerek.

2. Aýdymy ýumşak, ýuwas ses bilen gygyrmazdan aýdyň. Sözlerini anyk, düşnükli edip aýdyň.

3. Aýdymdaky basym düşýän bogunlary sozubrak aýdyň.

4. Demiňizi tygşytlamak bilen, bendiň ahyryna çenli ýetirip ulanyň.

5. Köpçülik bolup aýdym aýdýan wagtyňyzda ýoldaşlaryňyz bilen deň aýdyň.

6. Aýdym aýdýan wagtyňyzda saz mugallymyňyzyň eliniň hereketlerine üns beriň, görkezmelerini anyk ýerine ýetiriň.

7. Aýdym aýdanyňyzda ilki goşgynyň mazmunyna düşüniň.

Aýdym diňleýäris

WATANYM JAN – WATANYM

Sözleri P. Möminiňki

Sazy D. Amanullaýewanyňky

Ortaça çaltlykda

Wa- ta- nym jan – Wa- ta- nym. Gö- züm a- çyp
gö- re- nim. A- zat- lyk- dan
gü- le- nim, Öz- be- gis- tan – gül- şe- nim!

Watanym jan – Watanym.

Gözüm açyp görenim.

Azatlykdan gülenim,

Özbeğistan – gülşenim!

Lezzet alyp bagtyňdan,
Ulalaryn mähriňden
Watanym jan – Watanym,
Özbeğistan – gülşenim!

GAÝTALAMAK
NOTA DÜŞEGI. NOTALARYŇ
ÝAZYLYŞY WE ATLARY

Sazyň sesleri nota bilen ýazylýar. Notalar ýazylýan 5 sany çyzyga **NOTA DÜŞEGI** diýilýär.

Nota düşeginiň başynda **SKRIPKA AÇARY** goýulýar

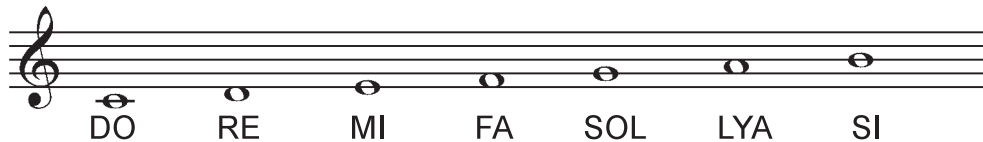

SKRIPKA AÇARYNA sol açary hem diýilýär. Ol nota düşeginiň ikinji çyzygyny gurşap alanlygy sebäpli şol çyzyga ýazylýan nota hem **SOL NOTASY** DIÝILÝÄR.

SOL NOTASY

Sazda ýedi sany nota bolup, olar nota düşeginiň baş sany çyzygynda ýerleşýär we aşakdaky ýaly atlandyrylýar.

SAZ BIZIŇ DURMUŞYMYZDA

Diňleýäris we saza goşulyp
hereketlenýäris

USMANIÝA

(Marş bilen ýöräp goşulyşmak)

Özbek halk sazy

Marş deppgininde

GAÝTALAMAK NÄHILI SESLERI BILÝÄRSIÑIZ?

Şowhunly sesler

Sazly sesler

Nähili seslere şowhunly sesler diýilýär?
Nähili seslere sazly sesler diýilýär.

ÝEKELIKDE ÇALMAK

Bir saz guralynda ýerine ýetirilen saza
ÝEKELIKDE ÇALMAK diýilýär.

Ýekelikde çalnan sazy diňleýäris

KAŞGARÇA

Özbek halk sazy

Çalt

mf

f (p)

The musical score is written on four staves in treble clef, with a key signature of three sharps (F#, C#, G#) and a 2/4 time signature. The first staff starts with a dynamic marking of *mf*. The second staff continues the melody. The third staff begins with a repeat sign and a dynamic marking of *f (p)*. The fourth staff concludes the piece with a double bar line and repeat dots.

Aýdym aýdýarys

MEKDEBIM

Sözleri N. Baýramowyňky

Sazy F. Hanarowyňky

Çaltrak

Eý, mek-de-bim ja- na- jan, Sa- ña bo-lan söý-gim kän. Sen mis-li e-

nem de-ýin, Bak-dyň ma-ña mäh-ri-ban. Ki-tap ber-diň go- lu - ma.

Aý- dym ber- diň di- li- me, Ýe- ne ö- ne git- mä - ge

Ýag- ty saç- dyň ýo- ly- ma. Mek- de- bim.

Eý, mekdebim jana-jan,
Saña bolan söýgim kän.
Sen misli enem deýin,
Bakdyň maña mähriban.

Kitap berdiň goluma,
Aýdym berdiň dilime.
Ýene öňe gitmäge
Ýagty saçdyň ýoluma

Şatlykly wagty-da sen,
Şöhratym, bagty-da
sen.

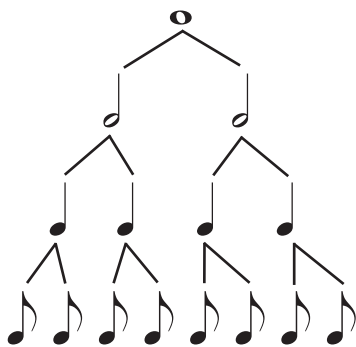
Adamzadyň geregi
Ylym daragty-da sen.

Barýaryn öňe mekdep,
Ýol açdyň maña
mekdep.

Bütün geljegim üçin,
Minnerdar saña, mekdep!

NOTALARYŇ BÖLÜNIŞI

Notalar dürli uzynlykda bolýar. Olar uzyn-gysgalygy bilen bir-birinden tapawutlanýar.

Bitin nota
bitin alma deň.

Ýarym nota
ýarym alma deň.

Çäryek nota
çäryek alma deň.

Sekizlik nota
Sekizden bir bölek
alma deň.

Notalaryň nähili uzynlykdadygyny özbaş-dak anyklaň.

A musical score consisting of eight staves of music in treble clef. The notation includes various note values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, along with rests and bar lines. The music appears to be a single melodic line.

Aýdym aýdýarys

ŞADYÝAN AÝDYM

Sözleri O. Annaýewiňki

Sazy Ç. Nurymowyňky

Şadyýan

Ba- gym ba- ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Zor-dur zäh - me- tiň güý-ji. E- na- rym bal- dan süý-ji.

Ba- gym ba - ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Ba- gym ba - ra, ba- gym bar, Ba- gym-da e- na- rym bar.

Bagym bara, bagym bar,
Bagymda enarym bar.
Zordur zähmetiň güýji.
Enarym baldan süýji.

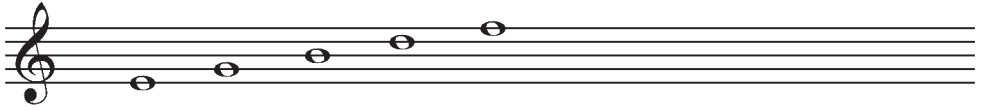
Bagym bara, bagym bar,
Bagymda enarym bar.

NOTA DÜŞEGINDE ÝERLEŞÝÄN NOTALAR

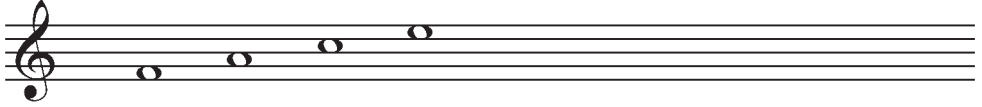
Notalar dürli usulda ýazylýar:

- a) çyzyklaryň üstünde ýerleşýän notalar;
- b) çyzyklaryň arasynda ýerleşýän notalar;
- ç) çyzyklaryň aşagynda we üstünde ýerleşýän notalar;
- d) goşmaça çyzyklaryň üstünde ýerleşýän notalar.

a)

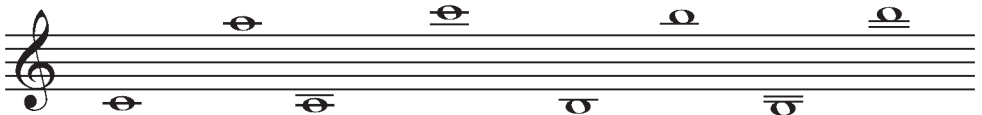
b)

ç)

d)

BIZ SAZY SÖYÝÄRIS

Aýdym diňleýäris

ATA-ENELERE

(Özbek dilinde)

Sözleri E. Rahimowyňky

Sazy G. Kadyrowyňky

Çaltrak

O-nam de-sam ko'zim-ga bog'bon ke-lar,
Do-im ta-yanch o'zim-ga, Yul-duz o'p-gan
1. bog' ke-lar, lar. O-nam bosh-da os-mo-
2. tog' ke-lar, lar.
nim, of-tob un-ga du-go-na. Otam bosh-da
pos-bo-nim, Of-tob un-ga ham-xo-na,
ham-xo-na.

Onam desam ko'zimga
Bog'bon kelar, bog' kelar.
Doim tayanch o'zimga,
Yulduz o'pgan tog' kelar.

Toshqinligin soy deyman,
Arzir daryo yon bersa.
Chiroyini oy deyman,
Arzir dunyo tan bersa!

Aýdym aýdýarys

KIM BÄŞLIK ALSA

Sözleri *H.Nurmyradowyňky*

Sazy *A.Kulyýewiňki*

Ortaça çaltlykda

Gö-ge u-çar ýa-ly ýa-sa-dyk gä-mi?
Si-ziň a-ra-ňyz - da uç-jag-ňyz bar - my?
Ýo-ne ä-ki-t-jek kim güýç-li bol - sa,
Kim go-wy o - kap, kim baş-lik al - sa.

1. Göge uçar ýaly ýasadyk gämi?
Siziň araňyzda uçjagňyz barmy?

G a ý t a l a m a:

Ýone äkitjek kim güýçli bolsa,
Kim gowy okap, kim başlik alsa.

2. Ilki bilen Ýerden uçmaly Aýa
Barmy araňyzda gitjek şol taýa?

G a ý t a l a m a:

BULAR KIMLER?

SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

1. Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasynyň sazyny kim ýazypdyr?
2. Döwlet senasyny nähili ýagdaýda ýerine ýetirmeli?
3. Aýdym aýdanda nähili kadalara boýun egmeli?
4. Nähili sesleri bilýärsiňiz?
5. «Watanjanym – Watanim» aýdymynyň mazmunynda nämä beýan edilen?
6. Ýekelikde çalmak diýip nämä aýdylýar?
7. Bilelikde çalmak diýip nämä aýdylýar?
8. Notalaryň atlaryny aýdyň.
9. Notalaryň uzynlygyny we bölünişini aýdyp beriň.
10. Size nähili aýdymlar we sazlar köpräk ýarady?

SAZANDALAR ANSAMBLY

Iki ýa-da ondan köpräk sazandalaryň bilelikde saz çalmagyna ANSAMBL diýilýär.

FERGANAÇA

Özbek halk sazy

Ortaça çaltlykda

Aydym aydarys

KITABYM ELIMDE

(Özbek dilinde)

Sözleri *P. Möminiñki*

Sazy *N. Narhojaýewiñki*

Ortaça çaltlykda

Ki-to- bim qo'-lim - da, qa-rang- lar, qa - rang - lar.
O'- qi- sam so'z - la - ri ti - lim- da ja - rang - lar,
ja- rang- lar.

Gaýtalama:

Ki- to- bim qo'-lim- da, Ma'- no- si ko'ng- lim- da.
A - - - a - - -
A - - - a - - -

Kitobim ajoyib,
Juda ko'p she'ri bor.
Eng yaxshi odoblar
Yozilgan yeri bor —
She'ri bor.

Kitobim qo'limda,
Ma'nosi ko'nglimda.

G a ý t a l a m a:

NOTALARYŇ UZYNLYGYNYŇ SANAWYNY ÖWRENÝÄRIS

● Bütün nota 1-i, 2-i, 3-i, 4-i diýlip sanalýar.

♪ Ýarym nota 1-i, 2-i, diýlip sanalýar

♪ Çarýek nota 1-i diýlip sanalýar.

♪ Ýarymçetber 2 nota 1-i diýlip sanalýar.

NOTALARYŇ UZYNLYGYNY ANYKLALYŇ WE SANALYŇ

SAZ GURALLARYNYŇ ANSAMBLY

Saz diňleýäris

GÖZLERIŇ

D. Öwezow

Ortaça çaltlykda

The musical score for 'Gözleriň' is written in a single treble clef with a common time signature (C). It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef and a common time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some rests. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns. The third staff features a quarter rest followed by a quarter note, then continues with eighth notes. The fourth staff concludes the piece with a quarter note, a quarter rest, and a final quarter note.

ÝAZ ÝAGŞY

W.Ahmedow

Ortaça

The musical score for 'Ýaz Ýagşy' is written in a single treble clef with a 2/4 time signature and a key signature of one sharp (F#). It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a sharp sign, and a 2/4 time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns. The third staff features a quarter rest followed by a quarter note, then continues with eighth notes. The fourth staff concludes the piece with a quarter note, a quarter rest, and a final quarter note.

BOLASYŇ GELER

Türkmen halk aýdymy

Çalt

LÄLEJAN

D. Öwezow

Ortaça

SAZ GURALLARYNYŇ TAPAWUDYNY AÝDYŇ

ÇAGALAR ANSAMBLY

Aýdym aýdýarys

TÄZE ÝYL AÝDYM

Sözleri A.Rahmatyňky

Sazy

I.Akbarowyňky

Çalt

p

Oýnamaly çagymyz
Oýnalyň-a oýnalyň.
Ýolkamyzyň daşynda
El çarpyşyp oýnalyň.

Baksaň gözüň gamaşýar
Jäjekleri nur saçýar.
Depesinde ýyldyzy
Görküne has görk goşýar.

Aýdym aýdýarys

ARÇA BAÝRAMY

(Özbek dilinde)

Sözleri *A.Rahmatyňky*

Sazy *Ik. Akbarowyňky*

Çalt

Sha- mol op-poq qor-lar-ni Qu- vib- qu-vib xo'p yel-di.
p
Biz- ga u- zoq o'r- mon-dan Ar- cha meh-mon- ga kel-di.
Biz- ga u-zoq o'r- mon- dan Ar - cha meh-mon- ga kel-di.

Shamol oppoq qorlarni
Quvib-quvib xo'p yeldi.
Bizga uzoq o'rmondan
Archa mehmonga keldi.

Qorbobomiz ko'p yaxshi,
Bizga sovg'a keltirar.
Chiroqlarning nurida
O'yinchoqlar yaltirar.

NOTA BILEN AÝDÝARYS

Ýañ

Notalary çapak bilen
sanamagy öwrenýäris.

“Ýamgyr ýagalak” aýdymyny ilki sözleri
bilen, soňra notanyň atlary bilen aýdýarys.

Çalt

SORAGLAR

1. Ýeke aýdymçy diýip nämä aýdylýar?
2. Sazandalar ansambly nähili bolýar?
3. Iki sekizlik nota näçe çäryek nota deň?
4. «Kitabym elimde» aýdymynyň sazyny kim ýazypdyr?
5. Ikinji çäryekde öwrenen haýsy aýdymlar size köpräk ýarady?

Heň islendik sazyň esasydyr. Heň dürli beýiklikdäkli we uzynlykdaky sazly sesleriň ýygynyndan emele gelýär. Ýaň heň esasy alamatydyr. Heňler haýsy-da bolsa bir saz guralynyň sazynda ýa-da sesinde ýerine ýetirilýär.

«Mähellede duw-duw gep» kinofilminden saz diňläň.

Aýdym aýdýarys

MEKDEP

Sözleri G. Bäshiyewiňki

Sazy N. Muhadowyňky

Şadyýan

Gun-duz ýa-ly mek-de-bim Ak gu-jag - ny a-çyp dur

Aç-ýas ki-tap ga-ty-ny, Müň-läp sy-ry a-çyp dur.

Ýa-şa, ýol-daş mu-gal-lym. Ma-ny-sy-ny rit.

sa-çyp dur Ma-ny-sy-ny sa-çyp dur

Gunduz ýaly mekdebim.
Ak gujagny açyp dur.
Açýas kitap gatyny,
Müňläp syry açyp dur.

G a ý t a l a m a:
Ýaşa, ýoldaş mugallym.
Manysyny saçyp dur.

Yhlasa baý bolýarys.
Ylymdan paý alýarys.
Zeminde läle bolsak.
Asmanda aý bolýarys.

G a ý t a l a m a:
Ýaşa, ýoldaş mugallym.
Manysyny saçyp dur.

Siz bilýän goşgulardaky ýaly sazda-da güýçli, ýagny basymly sesler bolýar. Nota düşegine ýazylan ynha şu basymly sesleriň öňüne dik çyzyklar çyzylýar, oňa TAKT ÇYZYGY diýilýär.

Iki basymly sesiň aralygyndaky heňň bölegine TAKT diýilýär.

TAKTlar iki çärýege deň bolan dürli uzynlykdaky notalardan düzülmeği mümkin. Şeýle taktlar bir-iki diýlip sanalýar.

Takt ölçegini görkezýän sifrler bolsa açardan soň ýazylýar:

HEÑDE NÄMELER AÑLADYLÝAR

Saz diňleýäris

AÝNA

kinofilmden heň

H.Halmämmedow

Çalt

mf

mf (mp)

f

mf

poco rit.

p

Detailed description: The musical score is written for a Saz in 2/4 time. It consists of seven staves. The first staff begins with the tempo marking 'Çalt' (Allegretto) and the dynamic 'mf'. The second staff has a repeat sign and the dynamic 'mf (mp)'. The third staff has a repeat sign and the dynamic 'f'. The fourth and fifth staves continue the melodic line. The sixth staff has the dynamic 'mf'. The seventh staff concludes with 'poco rit.' and a dynamic 'p' (piano) indicated by a hairpin.

HOREZM LEZGISI

Horezm halk sazy

Şadyýan

The musical score is written in 6/8 time and consists of seven staves. The first staff begins with a treble clef and a 6/8 time signature. The melody starts with a half note chord, followed by a quarter note with a fermata, and then a quarter rest. The subsequent notes are quarter notes with accents, and the piece concludes with a double bar line.

USUL BERIP NOTALARY SANAMAGY ÖWRENÝÄRIS

Ýazylan maşklara ilki «bak-bum» sözi bogunlaryny sesli aýdyp, soňra stoluň gyrasyna barmaklar bilen usul berip goşulyşýarys:

*Şermat Ýarmatow döredijiligi
(1939)*

Özbekistan halk artisti, çagalaryň söýgüli kompozitory Şermat Ýarmatow köp ýyllardan bäri ýaş aýdym söýüjilere sungatyň syrlaryny öwredip gelýär. Halypanyň özi guran we ýolbaşçylyk edýän «Bul-bulça» atly çagalar hory diňe bir respublikamyzda däl, eýsem ençeme daşary ýurtlarda hem özbek çagalar aýdym-saz sunga-tyny wagyz edýär.

Şermat Ýarmatow «Aýmomajan ram boldy», «Tigirim», «Sagdyn nesil aýdymy» ýaly onlarça çagalar aýdymlaryny döretdi.

Saz diñläň

SAGDYN NESIL AÝDYMY

(Özbek dilinde)

Sözleri S. Barnoýewiňki

Sazy Ş. Ýarmatowyňky

Ortaça çaltlykda

Qu- yosh bo'l -sin, oy bo'l- sin, O'z- be- kis- ton
boy bo'l- sin. Men- ga at- las, u- kam- ga
gi- jing- la- gan toy bo'l- sin. Men- ga at- las,
u- kam- ga gi- jing- la- gan toy bo'l- sin.
Da- dam yuz- ga kir- sin- lar, a- yam yuz- ga
kir- sin- lar, hey. Biz- lar yuz- ga kir- gan- da
yo- ni- miz -da yur- sin- lar. Biz- lar yuz- ga
kir- gan- da yo- ni- miz- da yur- sin - lar.

O'saversin bo'yimiz,
Tenglik – orzu-o'yimiz.
Bu dunyoda bor
bo'lsin
O'zbekiston – uyimiz.

N a q a r o t:
Dadam yuzga kirsinar,
Ayam yuzga kirsinar,
Bizlar yuzga kirkanda
Yonimizda yursinar.

REBUS

Size tanyş bolan aýdym esasynda düzülen aşakdaky rebusy okaň:

DO, RE, MI, FA, SOL, LYA, SI,

MAKTAB PIANINO

K VISHI OQ - QORA,

HAVA NG KELAR QARA.

Goşguda ýetişmeýän bogunlaryň notasyny tapyň.

VATANI Z ONA Z,

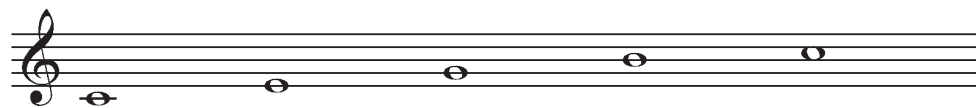
JONDAN AZIZ KO'RA Z.

GO'ZAL ONA-VATANNING

CHIN RZANDI BO'LA Z.

Tapyň:

Seshatarda haýsy notalar düşürlip galdyrylypdyr?

GAÝTALAMA BELGISI BARADA DÜŞÜNJE

Saz diňleýäris

GÜLBAHAR

Özbek halk sazy

Ortaça çaltlykda

Aýdym aýdýarys

EJEJAN AÝDYMY

Sözleri *K. Taňrygulyýewiňki*

Sazy *W. Ahmedowyňky*

Çalt

Kör-pe-leň ba-gy Be-zel-ýär ö-rän

Kör-pe-leň ba-ry Be-gen-ýär ö-rän

Se-ki-zin-ji Mart Bar e-ne-ler şat Ýa-şa, mäh-ri-

ban, Ýa-şa, e-je jan. Ýa-şa, mäh-ri-

ban, Ýa-şa, e-je jan.

1. Körpeleň bagy

Bezelyär örän

Körpeleň bary

Begenýär örän

G a ý t a l a m a :

Sekizinji Mart

Bar eneler şat

Ýaşa, mähriban,

Ýaşa, eje jan.

Aýdym ýa-da saz eseriniň islendik bir bölegini iki gezek gaýtalap çalmak zerur bolsa gaýtalama (repriza) belgisinden peýdalanylýar.

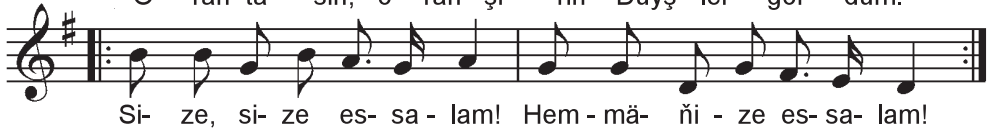
Aşakdaky aýdymy öwrenmek arkaly gaýtalama belgisini gowy öwrenip alarsyňyz.

UKLAP TURDUM

Sözleri *I. Muslimowyňky*

Sazy *F. Nazarowyňky*

Şadyýan

Eje janym,   Örän täsin,
Bu gün gowy   Örän şirin
Uklap turdum.   Düşler gördüm.

G a ý t a l a m a :

Size, size essalam!

Hemmäñize essalam!

TONIKA BARADA DÜŞÜNJE

Saz diñleýäris

ALMAÇA ENAR

Özbek halk sazy

Şadyýan

Aýdym aýdýarys

NOWRUZYM – ŞAT SAZYM

(Özbek dilinde)

Sözleri *H. Rahmatyňky*

Sazy *N. Narhojaýewiňki*

Ortaça çaltlykda

1. Nav-ro'z kel- di, nav-ro'z kel- di ku- lib - ku- lib,

Bo-g'u dalam, bog'u dalam gul-ga to'-lib, Qush-lar say- rar

juft- juft bo'- lib. Nav- ro'- zim -o'z so'- zim,

shod o-vo- zim, shod o- vo- zim, sho'x so- zim.

Navro'z keldi kulib-kulib,
Bog'-u dalam gulga to'lib,
Qushlar sayrar juft-juft bo'lib.

G a ý t a l a m a:

Navro'zim, o'z so'zim,
Shod ovozim, sho'x sozim.

Navro'zimni sevar jahon,
Ona diyor hur guliston,
Kundan kunga zavqli davron.

G a ý t a l a m a:

TONIKA – heñiň daýanç we iň durnukly sesidir.

Her bir aýdymda TONIKA sesi bar.

Aýdym TONIKA sesi bilen tamamlanýar.

Maşklary üns bilen diňläň we TONIKA seslerini tapyň.

Bu maşky notanyň atlaryny aýdyp mugallym aýdyp berýär.

Ahyrky TONIKA sesini bolsa okuwçular aýdyp tamamlaýarlar.

Özüňiz öwrenen «Mekdebim», «Kakku», «Oýnaly» aýdymlarynyň TONIKA sesini tapyň we notanyň adyny aýdyň.

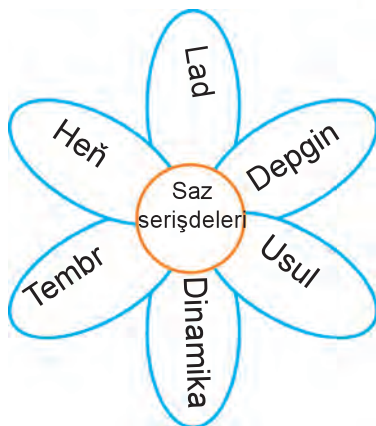
SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

1. Heň nähili emele gelýär?
2. Repriza näme?
3. Kompozitor Şermat Ýarmatowyň nähili aýdymlaryny bilýärsiňiz?
4. Bu çäryekde ýene nähili täze saz gurallary bilen tanyşdyňyz?
5. Tonika heňiň nähili sesi hasaplanýar?
6. Size köpräk aýdym aýtmak ýakdymy ýa-da saz diňlemekmi?
7. Üçünji çäryekde size ýakan aýdymlary we sazлары aýdyň.

SAZYŇ AŇLATMA SERIŞDELERI

«Janan» sazyny şatlykly depginde diňläň.

M. Mirzaýewiň sazy

Indi şu sazy agyr depginde diňläň.

Aýdym diňleýäris

LEGLEK GELDI

Özbek halk sazy

Ýuwaş

Leg - lek gel- di ýaz bol- dy ga - na - ty ka-
gыз bol- dy, Meý- dan sähra - lar guld - u - rup
der - ýa bo- ýy saz bol- dy.

Aýdym aýdýarys

BILBILE

Sözleri *Uýgunyňky*

Sazy *G. Kadyrowyňky*

Ortaça çaltlykda *mp*

Jan bil- bi- lim, bil- bi- lim,
bag- da a- çy- lan gü- lüm. Sa- ña gu - jak ge - re - rin,
gül- le- rim- den be- re- rin. Be- re- rin.

Jan bilbilim, bilbilim,
Bagda açylan gülüm.
Saña gujak gererin,
Güllerimden bererin.

Sen hem maña dost bolup,
Meň ýanyma gelip dur.
Men öý işim edýänçäm,
Aýdymyňy aýdyp dur.

DIŇLÄŇ, SYŇLAŇ, TAPYŇ

Mugallym şu iki mysaldan haýsy birini çaldy?

Mugallym şu iki mysaldan haýsy birini aýtdy?

Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa

Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa Lýa

Şu mysaldan iň belent we iň pes sesi tapyň.

Şu mysaldaky heňiň ahyrky ýetişmeýän sesini tapyň.

*Nadim Narhojaýew
(1947)*

Çagalaryň söýgüli kompozitory Nadim Narhojaýew özünüň dürli aýdymlary bilen respublikamyzyň saz älemine girip geldi.

Kompozitoryň “Çemendäki güller biz”, “Gowy oglan”, “Güller meniň gülenim”, “Özbeğimden aýlanaýyn” ýaly aýdymlaryny çagalar söýüp ýerine ýetirýärler.

Diňleýäris

BATBÖREGIM

N. Narhojaýewiň sazy

Çaltrak

The musical score is written in treble clef with a 6/8 time signature. It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef and a 6/8 time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some notes beamed together. The second and third staves continue the melody with similar rhythmic patterns. The fourth staff concludes the piece with a double bar line.

Aýdym aýdýarys

ALAHEKEK

(Özbek dilinde)

Sözleri N. Orifjanowyňky

Sazy N. Narhojajewiňki

Şadyýan

mf

O- la qa- not hak- ka- lar, shox- dan shox- ga
qo'- na- siz, chi - g'ir- chig' - lab ni - ma(ni)- dir
iz - lab top-gan bo'- la - siz. Te- rak- lar - ning u - chi-dan
siz- ga bo - qar po- la- pon. Qa - mish- zor- lar
i - chi - dan un - ga qa - rab qo - la- man.

Shoshqaloqlab

tumshug'in

Siz tomonga tutadi.

Hali yosh, yo'l-yo'rig'in

Topmay najot kutadi.

Uni boqish farzingiz,

Yurmang muncha

hakkalab.

Boshqalardan farqingiz

Yengiltaksiz, hakkalar.

Ola qanot

hakkalar,

Shoxdan shoxga

qo'nasiz.

Chig'irchig'lab

nima(ni)dir

Izlab topgan

bo'lasiz.

Adatda aýdymlar hem sazlar hem iki dürli ýaňlanýar. Biri şadyýan, şatlykly ýaňlansa, başgasy tukat we gaýgyly eşidilýär.

Şadyýan ýaňlanýan sazlar MAŽOR gurluşynda bolýar.

Tukat ýaňlanýan sazlar bolsa MINOR gurluşynda bolýar.

Mažor gurluşyndaky saz parçasyny diňläň:

Indi şu gurluşdaky üç sesliligi aýdyň:

Minor gurluşyndaky saz bölegini diňläň:

Indi şu gurluşdaky üç sesliligi aýdyň:

Dilaram Amanullaýewa
(1959)

Kompozitor Dilaram Amanullaýewa köptaraply döredijiliginiň köp bölegini çagalara bagyşlapdyr. Onuň “Harplyk goşgulary”, “Tapmaça goşgular” diýip atlandyrylan goşgular toplумы hem-de “Ädijegim”, “Humaý guşum”, “Eziz bossan Özbekistan”, “Özbek ilim – bek ilim”, “Dilaramyň aýdymy” ýaly birnäçe dürli aýdymlary okuwçy-ýaşlaryň arasynda meşhur boldy.

Diñleýäris we aýdym aýdýarys

HANDALAK

Sözleri *P. Mömiňki*

Sazy *D. Amanullaýewaňky*

Çalt

Han-da-lak, han-da-lak. Pish-gan e-di,
tar-qal-di, tar-qal-di har yon hi-di.
Eg-ni-da be-qa-sam to'n ti-ki-lib-di
ju-da jo'n. Eg-ni-da be-qa-sam to'n ti-ki-lib-di
ju-da jo'n. Lya-lya-lya, lya-lya-lya.
lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya lya-lya-lya. lya.

G a ý t a l a m a :
Handalak, handalak,
Pishgan edi,
Tarqaldi, tarqaldi
Har yon hidi.

Har bittamiz
Pushtadan
Olib chiqdik
Uchtadan.

Egnida
Beqasam to'n,
Tikilibdi
Juda jo'n.

G a ý t a l a m a :
Bittadan
So'yib yedik.
Rosayam
To'yib yedik.

SAZ GURALLARY BILEN TANYŞYŇ

Owgan rubaby

Gyjak

Goşanay

Tanbur

*Awaz Mansurow
(1957)*

Awaz Mansurow okuwçy ýaşlaryň söýgüli kompozitorlaryndan biridir. Onuň aýdymlary özüniň dürli mazmuny bilen äheñiniň özüne çekijiligi we ýakymlylygy bilen ýaş aýdymçylaryň kalbyndan orun aldy.

Kompozitoryň “Buzgaýmak”, “Balarylar”, “Kitap meniň dostumdyr” ýaly aýdymlary şulardandyr.

Aydym diñleýaris

BUZGAÝMAK

(Özbek dilinde)

Sözleri *H. Kayumowıñky*

Sazy *A. Mansurowıñky*

Howlukman

Muzday muzdek muzqay-moq, Sut-day op- poq

soz qay- moq. Muzday muzdek muzqaymoq, Sut-day op - poq

soz qay - moq. As- ta- gi-na a-vay- lab, a- vay- lab,

Chaynamasdan atay- lab, a- tay- lab, sol-ganimda og'zimga

E- rib ketar bir zum - da. E - rib ketar bir zum da.

Soz qay - mo - g'im muz-qay - moq.

Muzqaymog'im hozir ham

Eridi-yu, yo'qoldi.

Lekin totli mazasi

Mening og'zimda qoldi.

Muzday muzdek

muzqaymoq,

Sutday oppoq soz qaymoq.

Saz diňläň

ÇAGALAR AÝDYMY

Türkmen halk aýdymy

Marciale

The image shows a musical score for a piece titled 'ÇAGALAR AÝDYMY' in the 'Marciale' style. The score is written on six staves of music, all in the key of D major (one sharp) and 2/4 time. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and repeat signs. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

DIRIŽÝORLYGY ÖWRENÝÄRIS

Aýdym-saz derlerinde köpçülik (hor) bolup aýdym aýdanyňyzda mugallymyňyz el hereketleri bilen dirižýorlyk edýär. Dirižýor hory el hereketleri bilen dolandyrýar.

Siz hem dirižýorlyk hereketlerini öwreniň.

Aýdym dürli ölçegde (sanawda) bolşuna garap dirižýoryň el hereketleri-de dürlüçe bolýar. Meselem, «bir-iki», diýip sanalýan iki çäryekli ölçegdäki aýdyma dirižýor ellerini aşak we ýokary hereketlendirýär.

Şeýle el hereketlerini özüňiz ýerine ýetiriň. «Bir» diýende sag el ýokardan aşak düşürilýär:

«Iki» diýende el aşakdan ýokary galdyrylýar:

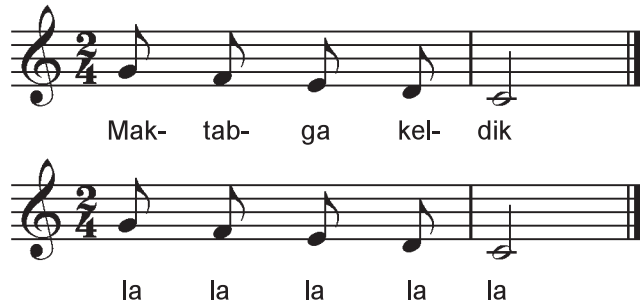
Diýmek, «bir-iki» diýende şeýle dirižýorlyk edilýär:

Indi iki çäryekli ölçegdäki aýdymlary özüňiz şeýle dirižýorlyk etmegi öwreniň.

NOTA GARAP AÝDYŇ

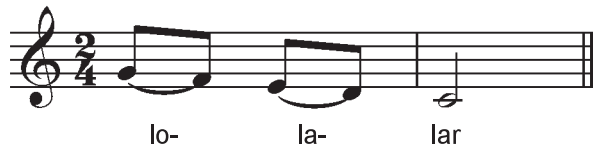
Söz bogunlarynyň her bir notada delmegi mümkin.

Mak- tab- ga kel- dik

la la la la la

Iki nota bir söz bognunda gelmegi mümkin. Şeýle ýagdaýda notalar ýaý – liga — belgisi bilen baglanýar we demi kesmezden ýerine ýetirilýär.

lo- la- lar

Bir söz bognunyň iki we ondan artyk notalarda gelmegi-de mümkin.

Lya

Bu maşklar ýerine ýetirilende, birinji we ikinji mysalda, notalardaky söz bogunlarynyň bölek-bölek, röwşen çykýandygyna üns beriň. Üçünji we dördünji mysallar ýerine ýetirilinde, sesleri bir-birine baglap aýdyň.

SORAGLAR

1. Kompozitor A Mansurowyň «Buzgaýmak» aýdymynda näme görkezilipdir?
2. Mažory we minory bir-birinden nämesi bilen tapawutlandyrmak mümkin?
3. Iki çäryege nähili dirižýorlyk edilýär?
4. Sazdaky nähili aňlatma serişdelerini bilýärsiňiz?
5. «Eje» aýdymynyň mazmunyny aýdyp beriň?
6. Nähili türkmen halk aýdymlaryny bilýärsiňiz?
7. Şu çäryekde haýsy kompozitorlar bilen tanyşdyňyz?
8. Şu çäryekde öwrenen we diňlenen nähili eserler size köpräk ýarady?

Saz diňläň

BIBIJAN

Türkmen halk aýdymy

Çalt

The musical score consists of four staves of music in a 6/8 time signature, written in a key with three flats (B-flat, E-flat, A-flat). The melody is simple and rhythmic, typical of a folk song. The first staff begins with a treble clef, a key signature of three flats, and a 6/8 time signature. The music is written in a single line on a five-line staff. The second staff continues the melody with a repeat sign. The third and fourth staves complete the piece, ending with a double bar line and repeat dots.

Heňe laýyk hereketler tapyp, oňa goşulyşyň.

GÜL BILEN KEBELEK

Sözleri *N.Baýramowyňky*

Sazy *D.Nuryýewiňki*

Ortaça çaltlykda

Gül bi- len ak ke- be- lek, I- ki- si hem o- wa- dan.

I- ki- si hem dem al- ýar Ýaý- lam- da päk ho- wa- dan.

A ... A ... I- ki- si hem

dem al- ýar Ýaý- lam- da päk ho- wa- dan.

ýaý- na- ýar, heý.

Gül bilen ak kebelek,
Ikisi hem owadan.
Ikisi hem dem alýar
Ýaýlamda päk howadan.

A ... Ikisi hem dem alýar
Ýaýlamda päk howadan.

Gül bilen ak kebelek,
Säher çagy birleşýär.
Ikisem gujäklaşyp,
Mylaýymja görleşýär.

A ... Ikisem gujäklaşyp,
Mylaýymja görleşýär.

AÝDYŇ, DIŇLÄN, ÝADA SALYŇ, TAPYŇ

I. Aşakdaky heňlerden özüňize tanyş bolan aýdymlary tapyň we olary nota bilen ýerine ýetiriň.

**Aýdan aýdymlaryňyzy we diňlän
sazlaryňyzy elmydama ýatda saklaň.**

BAHAR

W.Ahmedow

Çalt

The musical score is written in treble clef, key of D major (two sharps), and 2/4 time. It consists of seven staves of music. The tempo is marked 'Çalt' (fast). The melody is composed of eighth and quarter notes, with some slurs and a fermata at the end of the final staff.

Saz diñläň

SUW GELÝÄR

W.Ahmedow

Ortaça

MAZMUNY

Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasy. Sözleri A.Aripowyňky, Sazy M. Burhanowyňky.....	3
Aýdym aýtmagyň kadalary.....	5
Watanyň jan – watanyň. Sözleri P. Möminiňki, Sazy D. Amanullaýewnyňky.....	6
Gaytalamak.....	7
Usmaniýa. Özbek halk sazy.....	8
Nähili sesleri bilýärsiňiz?.....	9
Ýekelikde çalmak.....	10
Mekdebim. Sözleri N. Baýramowyňky, Sazy F. Hanarowyňky.....	11
Notalaryň bölünişi.....	12
Bilelikde çalmak.....	13
Şadyýan aýdym. Sözleri O. Annaýewiňki, Sazy Ç. Nurymowyňky.....	15
Nota düşeginde ýerleşýän notalar.....	16
Ata-enelere. Sözleri E. Rahimowyňky, Sazy G. Kadyrowyňky.....	17
Kim başlik alsa. Sözleri N. Nurmyradowyňky, Sazy A. Kulyýewiňki.....	18
Soraglar we ýumuşlar.....	20
Ferganaça. Özbek halk sazy.....	21
Kitabym elimde. Sözleri P. Möminiňki, Sazy A. Narhojaýewiňki.....	22
Notalaryň uzynlygynyň sanawyny öwrenýäris.....	23
Gözleriň. D. Öwezowyň sazy.....	24
Bolasyň geler. Türkmen halk aýdymy.....	25
Saz gurallarynyň tapawudyny aýdyň.....	26
Täze ýyl aýdymy. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy I. Akbarowyňky.....	27
Arça baýramy. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy I. Akbarowyňky.....	28
Nota bilen aýdýarys.....	29
Soraglar.....	30
Heň barada düşünje.....	31
Mekdep. Sözleri G. Bäşiýewiňki, Sazy N. Muhadowyňky.....	32
Takt çyzygy.....	33
Aýna (kinofilmden heň). N. Halmamedowyň sazy.....	34
Horezm lezgisi. Horezm halk sazy.....	35
Usul berip notalary sanamagy öwrenýäris.....	36
Şermat Ýarmatow döredijiligi.....	37
Sagdyn nesil aýdymy. Sözleri S. Barnoýewiňki,	

Sazy Ş. Ýarmatowyňky.....	38
Rebus.....	39
Gülbahar. Özbek halk sazy.....	40
Ejejan aýdymy. Sözleri K.Taňrygulyýewiňki, Sazy W.Ahmedowyňky.....	41
Gaýtalama belgisi.....	42
Almaça enar. Özbek halk sazy.....	43
Nowruzym – şat sazym. Sözleri A. Rahmatyňky, Sazy N. Narhojaýewiňki.....	44
Tonika.....	45
Soraglar we ýumuşlar.....	46
Sazyň aňlatma serişdeleri.....	47
Leglek geldi. Özbek halk sazy.....	48
Bilbile. Sözleri Uýgunyňky, Sazy G. Kadyrowyňky.....	49
Diňläň, synlaň, tapyň.....	50
Nadim Narhojaýew.....	51
Batböregim. N. Narhojaýewiň sazy.....	52
Alahekek. Sözleri N. Orifjanowyňky, Sazy N. Narhojaýewiňki.....	53
Mažor we minor.....	54
Dilaram Amanullaýewa.....	55
Handalak. Sözleri P. Möminiňki, Sazy D. Amanullaýewanyňky.....	53
Saz gurallary bilen tanyşyň.....	57
Awaz Mansurow.....	58
Buzgaýmak. Sözleri H. Kaýumowyňky, Sazy A. Mansurowyňky.....	59
Çagalar aýdymy. Türkmen halk sazy.....	60
Dirižýorlygy öwrenýäris.....	61
Nota garap aýdyň.....	62
Soraglar.....	63
Bibijan. Türkmen halk aýdymy.....	64
Gül bilen kebelek. Sözleri N.Baýramowyňky, Sazy D. Nuryýewiňki.....	65
Aýdyň, diňläň, ýada salyň, tapyň.....	66
Bahar. W. Ahmedowyň sazy.....	67
Suw gelýär. W. Ahmedowyň sazy.....	68

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO‘JAYEV

MUSIQA

(Turkman tilida)

2-sinf uchun darslik

Qayta ishlangan 12-nashri

Terjime eden K. Hallyýew

Redaktor J.Metýakubow

Çeper redaktor Ş.Mirfaýazow

Tehredakdor X.Hasanowa

Kompýuterde sahaplayjy U.Walijonowa

Neşirýat lisenziýasy AI.№ 290. 04.11.2016.

Çap etmäge rugsat edildi. 17.05.2018

Möçberi 70×100^{1/16}. Kegli 16. Arial CE garniturasy.

Ofset çap ediliş usuly. Ofset kagyzy.

Şertli çap listi 5,85. Neşir listi 6.

969 nusgada çap edildi.Buýurma № 318.

Özbekistanyň Metbugat we habar agentliginiň

Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi

100128. Daşkent. Labzak köçesi, 86.

Ulanmaga berlen dersligiň ýagdaýyny görkezýän jedwel

	Okuwçynyň ady, familiýasy	Okuw ýyly	Dersligiň alnandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçysynyň goly	Dersligiň tabşyrylandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçysynyň goly
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Derslik ulanmaga berlip, okuw ýylynyň ahyrynda gaýta-ryp alnanda ýokarky jedwel synp ýolbaşçysy tarapyndan aşakdaky bahalamak tertibine esaslanyp doldurylýar:

Täze	Okuw kitabynyň ilkinji gezek peýdalanmaga berlendäki ýagdaýy
Ýagşy	Jilti gowy, okuw kitabynyň esasy böleginden bölünmedik. Ähli sahypalary bar, ýyrtylmadyk , sahypalarynda ýazgylar we çyzgylar ýok.
Kanagatlanarly	Jilti ýenjilen, kä ýerleri çyzylan, gyalary gädilen, okuw kitabynyň esasy böleginden bölek ýerleri bar, peýdalanyjy tarapyndan kanagatlanarly derejede abatlanypdyr. Goparlan sahypalary ýelimlenen, käbir sahypalary çyzylan.
Kanagatlanarsyz	Jilti çyzylan, ýyrtyk, esasy böleginden aýrylan, ýyrtylan ýeri düşüp galan, kanagatlanarsyz derejede abatlanan. Sahypalary ýyrtylan, listleri ýetişmeýär, çyzyp taşlanan. Okuw kitabyny gaýtadan dikeldip bolmaýar.